

20 aastat pärandehituse oskuste õpetamist Viljandi Kultuuriakadeemias

Leele Välja

*Pärandtehnoloogia õppekava
ehituse eriala juht 2017–2024*

Algusest

2005. aastal toimus Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias esimest korda vastuvõtt rahvusliku ehituse õppekavale. Kümme aastat varem (1994) oli akadeemia eelkäijas, Viljandi Kultuurikolledžis, avatud tekstiilikunstnik Anu Raua eestvõttel talukujunduse ja rahvusliku käsitöö õppekava, mis keskendus eelkõige rahvusliku tekstiili temaatikale. Selle baasil tekkis uue aastatuhande alguses toonase kolledži ja hilisema akadeemia juhil folklorist Anzori Barkalajal ning filoloogil ja maastikuarhitektil Priit-Kalev Partsil idee luua selle kõrvale ka rahvusliku ehituse eriala.

Foto 1. Rahvusliku ehituse eriala (nüüd pärandtehnoloogia õppekava ehituse eriala) esimese lennu üliõpilaste esimene välipraktika Võrumaal Karulas 2005 või 2006. Praktika juhendajad Priit-Kalev Parts ja Kalle Eller. Foto *Urmas Volmer*.

Välja, Leele 2025. 20 aastat pärandehituse oskuste õpetamist Viljandi Kultuuriakadeemias.
– Puust ja punaseks. Studia Vernacula 17, 14–22.

Foto 2. Rahvusliku ehituse eriala (nüüd pärandtehnoloogia õppekava ehituse eriala) esimese lennu üliõpilaste esimene kivilõhkumise praktika Tartumaal. Kivipuurimise järgsed arutelud. Juhendaja Margus Kääp. Foto Urmas Volmer

2005. aastal, mil kolledž ühines Tartu Ülikooliga ja nimetati ümber Viljandi Kultuuriakadeemiaks, kuulutati esimest korda välja vastuvõtt uuele õppekavale. Vastloodud eriala asus juhtima Priit-Kalev Parts, kes tegi seda väikeste vaheaegadega kuni 2017. aastani. Päevaõppes toimuvale õppele koondusid eelkõige noormehed, keda paelus võimalus opereerida nii praktiliste kui teoreetiliste ainetega. Nende kõrval avastasid uue eriala ka kogenumad tudengid, kel nii mõnelgi juhul olid juba mõne teise kõrgkooli õpingud seljataga.

Esimesed kümme aastat toimus rahvusliku ehituse eriala iseseisva õppekavana. 2016. aastal toimus põhimõtteline muudatus ja senised kolm iseseisvat eriala – tekstiil, ehitus ja metallitöö – ühendati pärandtehnoloogia õppekavaks, mis jaguneb kolmeks vastavaks suunaks. Eriala ametlik nimetus on sellest ajast saadik pärandtehnoloogia ehituse eriala, kõnekeeles lihtsalt pärandehitus.

Foto 3. Rahvusliku ehituse eriala (nüüd pärandtehnoloogia õppekava ehituse eriala) esimese lennu üliõpilaste esimene arvutil projekteerimise loeng Viljandi kultuuriakadeemia raamatukogu taga asuvas arvutiklassis 2006 või 2007. Õppejõud Raimo Tikkanen (Hirspek OY). Foto *Urmas Volmer*.

Sessioonõppe sünni

Peale 5. lennu vastuvõttu 2013. aastal ilmnes, et keskkoolilõpetajatest huvilisi kipub eriala jätkusuutlikkuse tagamiseks nappima. Samal ajal saabus üha päringuid selle kohta, kas ei ole plaanis avada kaug- ehk sessioonõpet. 2017. aastal erialajuhina tööle asudes sai minu ülesandeks selle võimaluse loomine. 2019. aastal toimuski esimest korda vastuvõtt nii päeva- kui ka sessioonõppesse. Huvi oli suur ja alustajaid rohkem kui kunagi varem – tervelt 14. Neist kümme on praeguseks lõpetanud, aga ka ülejäänud neli on jõudnud lõpukursusele ja plaanivad lõputöö esitada.

2021. aasta vastuvõtt oli veelgi edukam ning lisaks ettenähtud neljateistkümnele võeti paar inimest n-õ varuks teiste õppekavade vabaks jäänud kohtade arvelt. See kursus tegi ajalugu, mida on tulevikus raske korrata – kaksteist tudengit jõudis lõpudiplomini nominaalajaga. Selle taga oli imeline koostöö ja ühtehoidmine. Rasketeks aineteks õpiti ühiselt, reaalses maailmas seletasid kaaslasele ehitusfüüsika ja -konstruktsioonide põhimõtteid ning arvutusi kuni asi selge.

2019. ja 2021. aasta sessioonõppe vastuvõtul säilis paralleelselt ka päevaõpe. Kuid oludes, kus kaks kolmandikku õppest moodustas sessioonõpe, oli erialaaineid mõistlikum korraldada nii, et päeva- ja sessioonõpe toimusid koos. Muuhulgas oli see ilmselt ka üks asjaolu, mis kursuse tugevamini kokku liitis.

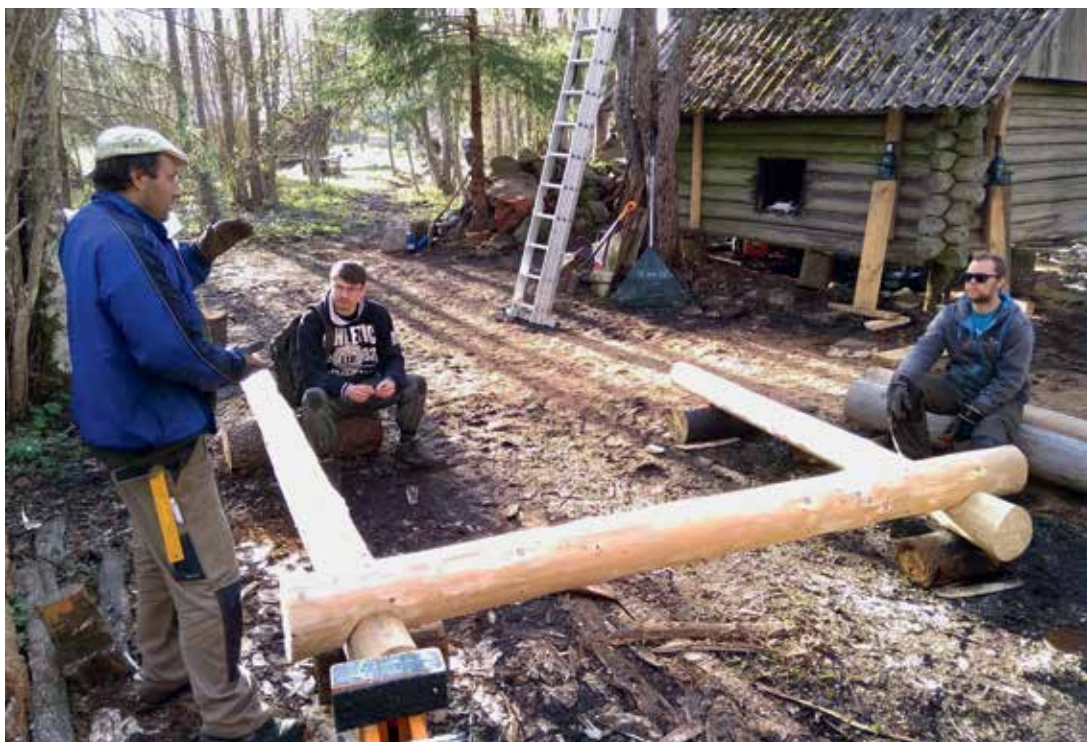

Foto 4. Ehituse praktikal Hiiumaal, mai 2018. Andrus Valdmanni saun-paargu taastamine Kerema külas. Praktikat juhendas Heiki Mürk. Pildil vasakult: üliõpilased Jürgen Annuk, Joonatan Lepik ja Freddy Tints. Foto: Marko Aatonen.

Foto 5. Turbasamalt kogumas, 2014. Foto Sandra Ürvak.

Foto 6. Müravaba metsanduse praktika toimub hobuse ja inimese jõul, kirve, kahemehesae ja palgiveokelguga. Jaanuar 2017. Pildil juhendaja Priit-Kalev Parts. Foto Marko Aatonen.

Foto 7. Ehituse eriala vastuvõtukatsed Loodil, juulis 2025. Oma vastuvõtukatse tööd tutvustab tudengkandidaat Hedi Tamm, tema vastas seisavad vastuvõtukomisjoni liikmed Laur Pihel ja Leele Välja. 2025. aasta ehituse eriala vilistlane Kaija Kängsepp meenutab: „See kõik sai alguse juunikuu ühel palaval päeval, kui me 30-kraadises kuumuses Loodi mõisapargis üksteise võidu joonistasime, kirjutasime, ehitasime ja vestlesime. Ainult see „üksteise võidu“ pole meil kunagi hästi välja tulnud. Pigem oleme olnud ikka need samad musketärid, kes üks kõigi ja kõik ühe eest väljas on.” *Foto Ave Matsin.*

Heal lapsel mitu nime

Pärandehituse nimetuses peitub eriala eripära ja raamid, vastuolud ja võimalused. Kumb on olulisem, kumb tuleb enne – pärand või ehitus? Vastuseks on tasakaal ja talupojatarkus. Tark ei torma, armastavad öelda ka pärandita ehitajad; seda enam peaksid sellest kinni pidama pärandehitajad. Pärand on see, kust me tuleme, millele me toetume ja mis meid hoiab aegade keerises. Nii ongi võrdsest oluline pärandit tunda, hoida ja kasutada. Pärandtehnoloogiad ehituses on vältimatud ehituspärandi hoidmises, need pakuvad inspiratsiooni tänapäeva arhitektuuris ning pärandehitajate ülesanne on neid tehnoloogiaid vallata ja elus hoida.

Eriala nimemuutus peegeldab mingil määral erialajuhtide käekirja. Rahvusliku ehituse eriala käivitaja Priit-Kalev Partsi aegadel (2005–2017) oli selgelt esiplaanil ehitus. Mina oma juhtimisperioodil 2017–2024 kaldusin rohkem pärandi tundmise ja väärtustamise ning erinevate pärandtehnoloogiate

tundmaõppimise suunas. Uus erialajuht Tarmo Tammekivi, kes asus tööle 2025. aasta alguses, on võtnud eesmärgiks koolitada ehitajaid, kel pärandtehnoloogiliste teadmiste kõrval oleks perspektiivis ka kutsekvalifikatsiooni omandamine.

Rakenduskõrghariduse erialana ühendab pärandehitus endas praktilise ja teoreetilise. Teadmised Eesti arhitektuuripärandist ja etnoloogiast, muinsuskaitsest ja pärandtehnoloogiate teoreetilisest poolest on põimitud ehitusfüüsikaliste taustateadmistega, millele lisandub rohkelt nii kunstilist kui ka ehituslikku praktikat.

Lõputööd kui eriala peegeldus

Parima läbilõike erialast annab ülevaade kaitstud lõputöödest. Aastatel 2009–2025 kaitsti 64 lõputööd, neist neljandik ehk 16 kaitsti 2025. aastal. Teemad annavad üsna hea ülevaate pärandehituse mitmekesisusest. Naljatamisi on eriala kutsutud saunaerialaks, mida statistika mingil määral ka toetab, kuna neljandik lõputöödest on tõepoolest seotud saunade taastamise või ehitamisega. Selle kõrval on aga erakordselt kirju valik erinevatest teoreetilisest ja loov-praktilistest lõputöödest. Ootuspärasena tunduvate rehielamute, keldrite jm vanade taluhoonete taastamise kõrval on ka uurimusi energiatõhususest, materjalide taaskasutusest, erinevatest pärandtehnoloogilistest katusekattematerjalidest, laeva- ja sillaehitusest, ridamisi restaureerimisprojekte ja uurimusi erinevatest ajaloolistest hoonetest.

Nimekiri pärandehituse erialal kaitstud lõputöödest asub käesoleva väljaande lõpuosas.

Twenty Years of Teaching Traditional Building Skills at the Viljandi Culture Academy

Abstract

In 2005, the first students were accepted onto the National Construction curriculum at the University of Tartu Viljandi Culture Academy. The new program was led by Priit-Kalev Parts, whose leadership lasted with short breaks until 2017. For the first ten years, this was a separate curriculum, then in 2016 three previously independent curricula (textiles, construction, metalwork) were merged into the Native Craft curriculum with three streams. Since then the official name of the speciality has been Construction Speciality of the Estonian Native Craft Curriculum.

In 2017, Leele Välja started as the head of the program, her first task being to launch sessional studies, which started 2019. Interest was high in 2019 and 14 students matriculated, more than ever before. Ten of them have graduated to date, with the other four also reaching their final year; they plan to complete their theses in future. The 2021 admissions were even more successful. Due to the high level of interest, a few more people were admitted in addition to the planned 14. This group made history that will be hard to repeat: twelve of them graduated within the set period. Behind this achievement was the wonderful cooperation and unity of the group.

In the title of the Native Craft Construction stream, both native craft and construction are equally important. Native craft, heritage technologies also inspire today's modern architecture. It is the task of native craft construction specialists to know how to use heritage techniques and keep them alive.

The program has a new head, Tarmo Tammekivi, who started in 2025. Each leader has his or her own impact on the program. Under the first leader, Priit-Kalev Parts, construction was at the forefront, while under Leele Välja (2017—2024), the focus was clearly on understanding and valuing heritage and native technologies. As a leader, Tarmo Tammekivi set the goal of training traditional or heritage building specialists who, in addition to knowledge of traditional technologies, would also have the potential to obtain professional qualifications in the future.

The Native Construction curriculum integrates practical and theoretical knowledge. Subjects such as Estonian architectural heritage and ethnology, heritage conservation, and the theoretical aspects of native crafts are intertwined with knowledge of building physics, supplemented by extensive

practice in both artistic and construction subjects. The topics of the curriculum are characterised by the theses defended, totalling 64 between 2009 and 2025. This curriculum has been jokingly called the “sauna curriculum”. Statistics support this claim to some extent: a quarter of the theses are related to the restoration or construction of saunas. In addition to the restoration of old farm buildings research has been conducted on the energy efficiency of buildings, reuse of materials, various roofing materials, ship and bridge construction, and various historical buildings.